

Justis- og beredskapsministeren

Stortinget - Justiskomiteen
Stortinget
0026 OSLO

Deres ref.

Vår ref.
23/4157 - MAB

Dato
13.10.2023

Uttalelse til Dokument 8:246 S (2022-2023) - Representantforslag om bedre forebygging av og mer kunnskap om voldelig ekstremisme og radikalisering

Jeg viser til brev fra Stortinget av 19. september 2023, der Justiskomiteen ber om departementets uttalelse til ovennevnte representantforslag fra representantene Mari Holm Lønseth, Erna Solberg, Sveinung Stensland og Mudassar Kapur.

Innledningsvis vil jeg understreke at regjeringen prioriterer innsatsen mot radikalisering og voldelig ekstremisme. Trusselbildet på feltet er i stadig utvikling. Den omfatter både nye former for ekstremisme og utvikling av eksisterende ekstremismereetninger. Vi må forberede oss på at feltet fremover vil bli preget blant annet av uklare linjer når det gjelder ideologi, mellom voldelig og ikke-voldelig ekstremisme og mellom lovlig, uønsket og ulovlig aktivitet. Endringer kan påvirke hvordan vi forstår radikalisering som fenomen, hvordan radikaliseringsprosesser finner sted og hvordan vi bør innrette det forebyggende arbeidet.

I tillegg til å følge utviklingen i trusselbildet, må vi sikre at myndighetenes innsats mot radikalisering og voldelig ekstremisme er kunnskapsbasert. Vi må innhente ny kunnskap, evaluere iverksatte tiltak og videreutvikle verktøykassen for det forebyggende arbeidet. Jeg vil i den forbindelse særlig trekke frem arbeidet til ekstremismekommisjonen, som ble etablert av regjeringen i 2022 og som etter planen skal legge frem sin utredning i februar 2024. Basert på kommisjonens utredning og påfølgende høring av rapporten, vil regjeringen følge opp anbefalingene på egnet vis. Blant annet tar regjeringen sikte på å legge frem en ny handlingsplan mot radikalisering og ekstremisme i 2025. Handlingsplanen vil bygge på flere kunnskapskilder, inkludert ekstremismekommisjonens arbeid og anbefalinger.

Representantforslaget inneholder til sammen åtte forslag. Tematikken i disse favner bredt, og mange ulike sektorer er berørt. Justis- og beredskapsdepartementet har derfor

innhentet bidrag til denne besvarelsen fra Arbeids- og inkluderingsdepartementet, Barne- og familiedepartementet, Forsvarsdepartementet, Kultur- og likestillingsdepartementet og Kunnskapsdepartementet. Jeg vil i det videre gjengi de åtte forslagene fra representantene, og gi en uttalelse til hvert enkelt forslag.

1. Stortinget ber regjeringen sikre at det gis støtte til forskning på alle former for ekstremisme for å kunne forebygge på en bedre måte

Som jeg allerede har påpekt, prioriterer regjeringen innsatsen mot radikaliserings og voldelig ekstremisme høyt. Kunnskapsinnhenting er en viktig del av dette, hvor mange sektorer bidrar.

Hovedkildene for offentlig finansiering av forskning i Norge er direkte bevilgninger til universiteter, høyskoler, forskningsinstitutter og helseforetak, og konkurranseutsatte utlysninger i Norges forskningsråd. De overordnede prioriteringene for forskningspolitikken gis gjennom tiårige langtidsplaner for forskning og høyere utdanning. I den nyeste langtidsplanen, *Meld. St. 5 (2022–2023) Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023–2032*, trekker regjeringen frem seks tematiske prioriteringer. Dette er utvalgte områder hvor regjeringen mener det er særlig viktig at Norge satser strategisk på forskning og høyere utdanning i årene som kommer. En av disse seks tematiske prioriteringene er «Samfunnssikkerhet og beredskap».

Blant de seks tematiske prioriteringene er også «Tillit og fellesskap». Innenfor denne prioriteringen vil regjeringen særlig prioritere følgende områder innenfor forskning og forskningsdrevet innovasjon:

- styrking av tillit, fellesskap og mangfold, herunder forskning på demokratiet som styringsform og levesett, demokratisk deltakelse, sivilsamfunn, likestilling, regionale forhold og digitalt utenforskap
- bekjempelse av utenforskap, herunder forskning på vold, overgrep og hatkriminalitet og forskning om utsatte barn og unge
- styrking av offentlig sektors innovasjonsevne og effektivitet, herunder økt bruk av følgeforskning og effektforskning

Forskning på ekstremisme og terror har vært en del av Justis- og beredskapsdepartementets satsing på forskning på samfunnssikkerhet siden 2007. Årlig bevilges midler til Norges forskningsråd hvor prosjekter med dette temaet kan søke om forskningsmidler. I 2023 var bevilgningen på 37 mill. kroner.

Som en del av satsingen på kunnskapsheving om radikaliserings og voldelig ekstremisme er det tildelt midler til et tverrfaglig senter for ekstremismeforskning (C-REX). Senteret forsker på høyreekstremisme, hatkriminalitet og politisk vold. C-REX ble etablert i 2016 og er sikret finansiering ut januar 2026. Jeg viser til uttalelsen under forslag nr. 2 for en utdypet omtale av senteret, herunder om videre finansiering.

Arbeids og inkluderingsdepartementet, Utenriksdepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet bidrar til finansiering av Konsortiet for terrorismeforskning, som har eksistert siden 2002. Konsortiet består av C-REX, FFI, Norsk Utenrikspolitisk Institutt og Politihøgskolen og er en arena for forskningsformidling,

informasjonsutveksling og oppbygging av kompetanse på tvers av institusjoner. Konsortiet utgjør et av de tyngste og mest anerkjente miljøene i Europa innen forskning på terrorisme.

I sum bidrar støtte til disse forskingsmiljøene og -aktivitetene til et bredt kunnskapsgrunnlag for videreutvikling av den forebyggende innsatsen mot radikaliserings og voldelig ekstremisme. I tillegg bidrar PST med viktig fenomenkunnskap gjennom sine trusselvurderinger og temarapporter. Dessuten ser vi naturligvis hen til både forskning og erfaringer fra andre land når vi vurderer behov for endringer i det forebyggende arbeidet.

2. Stortinget ber regjeringen sikre fortsatt finansiering av senteret C-REX også ut over 2026 og komme tilbake til Stortinget på egnet måte

C-REX – senter for ekstremismeforskning ble opprettet ved Universitetet i Oslo i 2016 etter en utlysning gjennom SAMRISK II-programmet i Norges forskningsråd. Utlysningen og opprettelsen var en respons på terrorangrepet i regjeringskvartalet og mot Utøya 22. juli 2011. Hensikten med senteret var å «styrke forskningskvalitet, forskningskompetanse og forskningskapasitet på høyreekstremisme og relaterte fagfelt i Norge» og derigjennom «etablere seg som et toneangivende forskningsmiljø på feltet». Senteret har sin grunnfinansiering på 10 mill. kroner i året gjennom Norges forskningsråd. Finansieringen av C-REX løper ut 31. januar 2026.

C-REX har gitt viktige bidrag til kunnskapsutviklingen på feltet. Regjeringen deler forslagsstillernes syn på at det fortsatt er behov for mer kunnskap om høyreekstremisme. Et sterkt forskningsmiljø er avgjørende for å kunne samle inn systematiske data, forstå høyreekstremismens drivkrefter og fange opp nye utviklingstrekk. Et sterkt og samlet forskningsmiljø er også avgjørende for å kunne produsere solid forskning som grunnlag for økt fenomenforståelse, politikkutvikling og forebyggende tiltak utenfor academia. Det er betydelig etterspørsel etter mer forskningsbasert kunnskap om høyreekstremisme blant praktikere og beslutningstakere, både nasjonalt og internasjonalt.

Regjeringen vil vurdere videreføring av senterets virksomhet etter januar 2026 i forbindelse med de ordinære budsjettprosessene.

3. Stortinget ber regjeringen oppdatere bibliotekstrategien og sørge for at bibliotekene fortsatt har en viktig rolle i å fremme demokratiforståelse i befolkningen

Kultur- og likestillingsdepartementet la fram en utvidelse av den nasjonale bibliotekstrategien 29. september 2023. Hensikten med utvidelsen av strategien er å styrke bibliotekenes arbeid med lesestimulering og formidling, og å videreutvikle arbeidet med digital infrastruktur for bibliotekene.

Utvidet nasjonal bibliotekstrategi gjelder ut 2025, og tiltakene i strategien vil følges opp av Nasjonalbiblioteket.

4. Stortinget ber regjeringen sikre bedre reintegrering av ekstreme gjennom forbedrede exit-program, blant annet gjennom å oppdatere veilederen for exit-arbeid

I Norge har vi ikke et eget nasjonalt exit-program der enkeltpersoner kan henvende seg for å få bistand til å trekke seg ut av ekstreme miljøer. Dette arbeidet skal i stedet håndteres i de etablerte forebyggende strukturene som har ansvar og kompetanse til å forebygge radikaliserings og ekstremisme. Utgangspunktet er at exit-arbeid skal skreddersys til den enkelte som ønsker seg ut av et ekstremistisk miljø eller tankesett, og at det skal gjennomføres på tvers av etater og fagmiljøer.

Ett av de prioriterte tiltakene i den nasjonale kontraterrorstrategien er å legge til rette for en kunnskapsbasert metodeutvikling og erfaringsdeling om risikovurderinger og effektive tiltak innenfor reintegrering av radikaliserede individer. I 2022 lyste Justis- og beredskapsdepartementet derfor ut et forskningsprosjekt som skulle se nærmere på disse temaene i et nordisk komparativt perspektiv. Etter en anbudskonkurranse fikk By- og regionforskningsinstituttet NIBR ved OsloMet i oppdrag å gjennomføre forskningsprosjektet. NIBR har nylig levert sin sluttrapport til Justis- og beredskapsdepartementet. Departementet vil ta anbefalingene i rapporten med i det videre arbeidet med å videreutvikle myndighetenes innsats innen reintegrering av tidligere ekstremister.

For å styrke tjenesteapparatets arbeid mot radikaliserings og voldelig ekstremisme, er det etablert en nasjonal veilednings- og ressursfunksjon ved de regionale ressursentrene om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS). Som ledd i dette arbeidet har RVTS videreutviklet nettportalen utveier.no. Det pågår en prosess hvor deler av innholdet på regjeringens nettside radikaliserings.no skal flyttes til utveier.no. Flyttingen vil i hovedsak omfatte det faglige innholdet som i dag ligger på radikaliserings.no. Flyttingen gjennomføres blant annet for å hindre duplisering og for å sikre en mer løpende videreutvikling og kvalitetssikring av det faglige innholdet. I forbindelse med dette arbeidet vil innholdet i veilederen om exit-arbeid bli gjennomgått.

5. Stortinget ber regjeringen følge opp evalueringsrapporten om reintegreringstiltak etter endt straffesoning

Som allerede nevnt, er evaluering av iverksatte tiltak sentralt for å sikre at vi har de riktige verktøyene i den forebyggende innsatsen. Kriminalomsorgsdirektoratet fikk derfor i 2021 et oppdrag fra Justis- og beredskapsdepartementet om å lyse ut og følge opp et forskningsprosjekt om evaluering av kriminalomsorgens arbeid mot radikaliserings og voldelig ekstremisme.

Målet med forskningsprosjektet var å få kunnskap om effekten av etablerte tiltak i kriminalomsorgen og hvorvidt de fungerer etter hensikten. Etter en anbudskonkurranse fikk Rambøll evalueringsoppdraget. De leverte rapporten «Evaluering av forebyggingstiltak mot radikaliserings under straffegjennomføringen» i desember 2022. JD legger til grunn at det er denne rapporten representantene viser til i sitt forslag nr. 5.

Overordnet viser evalueringen at fenomenkunnskapen om radikaliserings- og kriminalomsorgen er mangelfull, samt at det ikke er god nok kjennskap til og bruk av ordningen med radikaliseringskontakter og -koordinatorer. Kriminalomsorgen jobber nå med å følge opp funnene i rapporten, blant annet med kompetansehevede tiltak. Rapporten og anbefalingene er et viktig kunnskapsgrunnlag i den videre utviklingen av den forebyggende innsatsen på feltet.

6. Stortinget ber regjeringen utrede og fremme forslag om insentiver for å sikre at flere religiøse ledere eller andre nøkkelpersoner i trossamfunn gjennomfører godkjent religiøs tilleggsutdanning i Norge

I statsbudsjettet for 2018 bevilget Stortinget 5 mill. kroner til etablering av en fleksibel utdanning for religiøse ledere ved Universitetet i Oslo. Midlene er videreført i universitetets rammebevilgning i påfølgende år. I 2019 ble det opprettet en erfaringsbasert masterutdanning i lederskap, etikk og samtalepraksis på Det teologiske fakultet, som de siste årene har hatt mellom 17 og 20 registrerte studenter.

En erfaringsbasert master innebærer at det er krav til bachelorgrad (eller tilsvarende kvalifikasjon) for å tas opp, men ikke særskilte krav til innholdet i bachelorutdanningen, som det er for ordinære masterutdanninger. Det er derfor f.eks. ikke krav til at bachelorgraden er en teologisk utdanning. I stedet er det krav til minst to år med yrkeserfaring som er relevant for utdanningen. For denne utdanningen vil det gjelde yrkespraksis i tros- og livssynssamfunn, men i tillegg kan relevant yrkespraksis fra ideelle eller humanitære organisasjoner samt fra helse- og sosialfaglig eller pedagogisk virksomhet også telle som grunnlag.

Representantforslaget innebærer at man skal vurdere insentiver for å få flere nøkkelpersoner i trossamfunn til å gjennomføre religiøs tilleggsutdanning i Norge. Kunnskapsdepartementet mener at slike vurderinger bør omfatte insentiver rettet mot selve trossamfunnene, ikke mot universitetene eller høyskolene. Det er lite aktuelt å vurdere ev. insentiver gjennom utdanningsstøtten rettet mot slik tilleggsutdanning.

Representantforslaget nevner som eksempel at et mulig insentiv kan være «tilbud om tilleggspoeng ved utdanning eller lignende». Det fremstår uklart hva slags poeng det siktes til. Mastergraden er et studiepoenggivende tilbud, og omfanget av studiepoeng er bestemt ut fra læringsutbyttet og den nødvendige tidsbruken for å tilegne seg denne kunnskapen. Studiepoeng er et mål som skal være sammenlignbart mellom land (ref. European Credit Transfer and Accumulation System), og det finnes ingen «tilleggspoeng» i dette systemet. Det virker heller ikke som et relevant insentiv at en fullført masterutdanning skulle gi tilleggspoeng for opptak til grunnutdanninger.

Barne- og familiedepartementet gir tilskudd til kurstilbudet «Å være religiøs leder i det norske samfunn», som også tilbys av Det teologiske fakultetet ved Universitetet i Oslo. Kurset retter seg mot religiøse ledere i Norge med utenlandsk bakgrunn. Kurset skal gi religiøse ledere i Norge mulighet til å lære mer om trossamfunnenes rettigheter og plikter, forholdet mellom religion og samfunn i Norge, om verdier og religionsdialog, om religiøst lederskap, og om religiøse lederes rådgiverrolle overfor den enkelte. Kurset kan tas både med studiepoeng (bachelornivå) og uten studiepoeng.

Samarbeidsrådet for tros- og livssynsamfunn tilbyr også opplæring og veiledning til tros- og livssynsamfunn i tilknytning til heftet «Å leve med tro og livssyn i Norge», som blant annet tar opp temaer som menneskerettigheter, religionsfrihet og ytringsfrihet, foreldreretten og dens grenser, familie, ekteskap, kvinners rettigheter og homofiles rettigheter.

7. Stortinget ber regjeringen utarbeide en nasjonal handlingsplan mot hatkriminalitet. Utsatte grupper skal involveres i arbeidet på egnet måte.

Regjeringen har styrket innsatsen mot diskriminering på grunnlag av seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk og kjønnskarakteristika, blant annet gjennom en ny handlingsplan. Handlingsplan for kjønns- og seksualitetsmangfold (2023–2026) skal bidra til å øke livskvaliteten til skeive, sikre deres rettigheter og bidra til større aksept for kjønns- og seksualitetsmangfold.

Regjeringen følger videre opp tiltakene i handlingsplan mot rasisme og diskriminering på grunn av etnisitet og religion (2020–2023), handlingsplan mot diskriminering av og hat mot muslimer (2020–2023), handlingsplan mot antisemittisme (2021–2023) og innsatsene som ble etablert gjennom Strategi mot hatefulle ytringer (2016–2020).

Tilskuddsordningen Tiltak mot rasisme, diskriminering og hatefulle ytringer ble etablert i 2021. Ordningen er i dag er på 19,6 millioner kroner. Andre relevante tilskuddsordninger er videreført, eksempelvis tilskuddsordningen for forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme, som i 2023 var på 10,5 mill. kroner.

Regjeringen vil legge frem en ny handlingsplan mot rasisme og diskriminering høsten 2023. I arbeidet med planen har vi fått innspill om utfordringer og mulige tiltak fra en rekke aktører som frivillige organisasjoner, forskere, enkeltpersoner, sametinget og relevante myndigheter.

Som det fremkommer over, er det de siste årene utarbeidet mange handlingsplaner rettet mot ulike former for hatkriminalitet. På sikt vil det være naturlig å vurdere om det er hensiktsmessig å videreutvikle disse planene i samme form som i dag, eller om de gjeldende rammeverkene bør endres. Før en slik beslutning kan tas, bør imidlertid effekten av arbeidene vurderes. Det er derfor for tidlig å konkludere om hvilken innretning regjeringens politikkutvikling på hatkriminalitetsfeltet skal ha fremover.

8. Stortinget ber regjeringen innhente erfaringer fra ordningen med radikaliseringskontakter i politiet og sikre god erfaringsutveksling

Evaluerings av iverksatte tiltak er, som tidligere påpekt, et viktig ledd i å sikre at myndighetenes innsats mot radikaliserings og voldelig ekstremisme er kunnskapsbasert. Ordningen med radikaliseringskontakter i politidistriktene var ett av tiltakene i handlingsplanen mot radikaliserings og voldelig ekstremisme i 2014. Ordningen ble etablert i syv utvalgte politidistrikter i 2014 og ble senere utvidet til å gjelde samtlige politidistrikter.

Radikaliseringskontaktene har blitt ansett som sentrale i det lokale forebyggende arbeidet, og det har vært ønskelig å se nærmere på om tiltaket fungerer etter hensikten. I 2022 ga Justis- og beredskapsdepartementet derfor Politidirektoratet i oppdrag å lyse ut og følge opp et forskningsprosjekt for å evaluere ordningen. Etter en anbuds konkurranse ble oppdraget gitt til Politihøgskolen. Rapporten, som offentliggjøres i løpet av oktober, vil være et sentralt bidrag i den videre utviklingen av politiets arbeid på feltet.

Avslutningsvis vil jeg takke representantene for å sette viktige tema på dagsorden. Forskning, erfaringsdeling og videreutvikling av forebyggende tiltak er avgjørende for å sikre en god utvikling i myndighetenes innsats på mange kriminalitetsområder – inkludert i arbeidet mot hatkriminalitet, radikalisering og voldelig ekstremisme.

Med hilsen

Emilie Mehl

Dokumentet er elektronisk godkjent og sendes uten signatur